

Міністерство освіти і науки України
Сумський державний університет

ПЕРЕКЛАДАЦЬКІ ІННОВАЦІЇ

МАТЕРІАЛИ VIII ВСЕУКРАЇНСЬКОЇ СТУДЕНТСЬКОЇ НАУКОВО-ПРАКТИЧНОЇ КОНФЕРЕНЦІЇ

(Суми, 15–16 березня 2018 року)

Суми
Сумський державний університет
2018

ФАНТАСТИЧНИЙ ТЕКСТ: ПРОБЛЕМА ПЕРЕКЛАДУ

Макарчук О. О.

(Рівненський державний гуманітарний університет)

Науковий керівник – канд. пед. наук, доцент Воробйова І. А.

Переклад посідає важливе місце у літературному процесі, адже кожен вид літератури послуговується певним видом перекладу. Приміром, художня література послуговується художнім перекладом.

Художній текст – це втілення творчого задуму; художній твір володіє високою інформаційною насиченістю, представляє читачеві різні види інформації – змістовно-фактуальну, емотивно-спонукальну, концептуальну. Художні тексти відображають мовну і національну картину світу як окремої людини (автора), так і в цілому народу.

Процес перекладу тексту з однієї мови на іншу має різноманітний і неоднозначний характер, що пов'язаний з безліччю компонентів, таких як текст-повідомлення, яке призначене до передачі, мова оригіналу і мова перекладу, і той, хто передає повідомлення, реципієнт, посередник. Текст оригіналу і текст перекладу – це дві форми існування одного повідомлення, між якими необхідно встановити відносини комунікативної рівноцінності шляхом перекладу.

Науково-фантастичний жанр займає в літературі помітне місце. Починаючи з середини ХХ століття, процес передачі творів даного жанру різними мовами став дуже важливим для сучасної теорії перекладу. При створенні фантастичних текстів індивідуалізація і оригінальність грають важливу роль, адже перед письменником стоїть завдання створити і детально описати вигаданий світ. Використання певної лексики і стилістичних прийомів формує власний авторський стиль, відображає індивідуальність письменника, оригінальність його думки, робить його твори відомими [1, 599].

Особливістю творів цього жанру є наявність великої кількості okazіоналізмів, реалій і власних назв. При перекладі особливої уваги потребують реалії наукової фантастики, так звані квазіреалії – слова (словосполучення), пов'язані з тематикою науково-фантастичних творів, з описом елементів навколишнього середовища вигаданого світу та з описом теоретично можливих, але не здійснених в даний час, рішень наукових або технічних проблем [1, 600]. Складним завданням для перекладача може стати переклад більшості термінологічних одиниць художньо-фантастичного тексту, а саме

через їх форму, лексичні, фонетичні і морфологічні особливості, можливості словотвору і сполучуваності, а також їх екстралінгвістичний фон.

Жанр фантастики відрізняється особливою системою концептуалізації світу в художньому тексті. Для нього характерною є багатошарова система кодів: нестандартні просторово-часові параметри світу, в якому розміщуються персонажі, ірреальність об'єктів в цьому світі, специфічні вербальні втілення ірреального світу [2, 140].

На сьогодні особливості й труднощі перекладу фантастичних творів є недостатньо описаними; відповідно, на основі порівняльно-зіставного аналізу, ще не розроблені типологія можливих перекладацьких помилок і перекладацьких стратегій. Перекладаючи науково-фантастичний текст, перекладач повинен самостійно знаходити правильне рішення, щоразу заново вирішувати, як вчинити з тією чи іншою одиницею мови в кожному конкретному випадку, орієнтуючись на завдання перекладу та власні можливості [2].

Проблема перекладу фантастичного тексту також пов'язана з таким поняттям як «діалог культур», оскільки, порівнюючи різні мовні картини світу, можна виявити досить значні розбіжності між ними, які викликають труднощі при перекладі будь-якого жанру літератури, в тому числі й наукової фантастики.

В умовах сьогодення особливої актуальності набувають проблеми адекватності та еквівалентності перекладу. Їх співвідношення у процесі перекладу визначається стратегією, яку обирає перекладач на підставі ряду факторів, що створюють перекладацьку ситуацію (мета перекладу, тип тексту, цільова аудиторія). Поняття адекватність поєднує передачу стилістичних і експресивних відтінків оригіналу, а еквівалентність орієнтована на відповідність тексту перекладу визначеним параметрам, що задаються оригіналом.

Процес передачі одиниць мови оригіналу мовою перекладу відбувається у два етапи: визначення значення лексичної одиниці з урахуванням контексту; передача цього значення засобами мови перекладу [3]. При перекладі художнього тексту перекладач не повинен змінювати емоційну доміанту, задану автором тексту, але певні її трансформації і модифікації можуть спостерігатися в перекладацьких працях. Таким чином, з метою досягнення адекватності, збереження специфіки значення, що виражається

вихідною одиницею тексту, а також для отримання у цільовій мові повноцінного змістового еквіваленту, перекладач реалізує в тексті цілий комплекс трансформацій-перетворень, за допомогою яких здійснюється перехід від одиниць мови оригіналу до одиниць мови перекладу. При цьому він повинен завжди керуватися принципом доцільності використання окремих прийомів, адже досягнення адекватності в перекладі напряду пов'язане з умінням вдало ідентифікувати перекладацьку проблему і здійснити необхідні перекладацькі трансформації.

Дослідники класифікують перекладацькі трансформації в залежності від рівнів мови на яких вони відбуваються та типів вихідних одиниць (одиниць оригіналу), які перетворюються. Однак, між багатьма класифікаціями простежуються спільні риси. Перекладачі часто застосовують лексичні, лексико-граматичні, граматичні та стилістичні трансформації, які можуть сполучатися одна з одною, приймаючи вигляд складних комплексних трансформацій. Наприклад, використання лише прийому калькування не передбачає дослівного перекладу, адже у такому випадку інтерпретація тексту стала б дуже складною. Завдяки наявності граматичних і лексичних прийомів перекладу сам процес стає простішим, і в перекладному тексті не з'являється плутанина і нелогічні уривки [3].

Процес перекладу має враховувати не лише лексичну, граматичну та стилістичну асиметрію, але й прагматичний фактор, тобто орієнтуватися на комунікативно значущу інформацію, що міститься в тексті. Врахування прагматичного фактору має посідати одне з чільних місць при перекладі, оскільки текст як засіб комунікації завжди містить певне цілісне повідомлення, що може бути закодованим не лише у лексичному аспекті, але і в граматичній та стилістичній складових тексту. Тобто ієрархія, що визнає першочергову важливість перекладу лексичного, синтаксичного та, нарешті, стилістичного рівня тексту, може порушуватися в реальних умовах. Такий зсув ієрархії мовних цінностей і спричиняє явище міжмовних трансформацій.

Імена персонажів в художніх творах є найбільш експресивним та інформативним засобом, що визначає значний об'єм імпліцитної інформації. Тому адекватна передача власних імен в перекладі є необхідною для більш повного розкриття ідеї, закладеної в авторському тексті.

Перекладачеві доводиться працювати над спеціальною лексикою, наприклад, космічною термінологією, численними неологізмами, що включають назви, вигадані автором. Важливим фактором при перекладі okazіональних слів і словосполучень в тексті науково-фантастичного жанру залишається ерудиція перекладача, його вміння аналізувати як вузький, так і широкий контекст, які нерідко розкривають перед читачами складний задум письменника-фантаста.

Перекладачі застосовують різноманітні способи відтворення okazіоналізмів. Вибір способу відтворення залежить від багатьох суб'єктивних чи об'єктивних чинників: особистості перекладача, мовних можливостей віднайти таку ж саму або подібну словотвірну модель, семантичної місткості okazіоналізму та контексту. Зрідка перекладачі вдаються до транскрипції чи транслітерації, що допомагає зберегти сему "незвичність, новизна". Здебільшого транскрибують або транслітерують одиниці, які складаються з одного відомого для цільового читача компонента, що може бути інтернаціональним, а другого – невідомого, адже інтернаціональні префікси або суфікси допомагають декодувати значення. Транслітерація також застосовується при відтворенні лексем, які створено okazіональним поєднанням букв. У таких випадках запропоновані відповідники обов'язково супроводжуються приміткою. Маловживані сленгові лексеми та численні ідіоми теж створюють труднощі при перекладі, виконання якого вимагає від перекладача великого обсягу знань та вміння вдало їх застосовувати [1].

У фантастичних творах перекладачі часто використовують прийом функціональної заміни, оскільки в мові перекладу буває досить складно підібрати точний відповідник для певної одиниці мови оригіналу. Відомо, що описовий переклад сприяє перевантаженню тексту, а транскрипція і транслітерація далеко не завжди є найбільш вдалим варіантом. Функціональні заміни найбільше застосовуються при перекладі безеквівалентної лексики, коли контексту не відповідає жодне з наявних словникових значень. Іноді такі заміни досить вдало проникають в мову, однак не завжди.

Отож, своєрідність фантастики як літературного жанру полягає в тому, що письменники-фантасти зображують світи, які відрізняються від реального, вони переповнені реаліями і колізіями, що невластиві нашій буденності. Перед перекладачем стоїть завдання виявити концептуальні подібності та відмінності між мовними

картинами, зрозуміти специфіку національної свідомості, яка втілилася в науково-фантастичному творі, донести особливості мислення автора. Досягнення адекватності в перекладі тісно пов'язане з умінням перекладача вдало ідентифікувати перекладацьку проблему і здійснити необхідні перекладацькі трансформації та прийоми.

1. Агафонова А. С. К вопросу о классификации реалий научной фантастики и способах их перевода / А. С. Агафонова // Молодой ученый. – 2015. – №17. – С. 599-601.
2. Атаманюк Е. В. Способы передачи окказиональных слов на примере произведений Р. Бредбери / Е. В. Атаманюк // Вестник ВолГУ. – 2012. - №10. – С. 140-142.
3. Особенности перевода произведений жанра фантастики [Электронный ресурс] / М. А. Прокопьева, А. А. Свицова, О. С. Рублева // Научно-методический электронный журнал «Концепт». – 2017. – № 9 (сентябрь). – С. 163-169. – Режим доступа: <http://e-koncept.ru/2017/175005.html>.

ПРОБЛЕМАТИКА ПЕРЕКЛАДУ МОДАЛЬНИХ СЛІВ З АНГЛІЙСЬКОЇ НА УКРАЇНСЬКУ МОВУ

*Марков Д. В.,
Марченко В. М.*

(Сумський державний університет)

Науковий керівник – старший викладач Кириченко О. А.

У сучасній лінгвістиці модальні слова є одним з найсуперечливіших лексико-граматичних розрядів слів, що привертають увагу науковців, оскільки ці слова досі не отримали повного пояснення у зв'язку з їх багатоплановістю, специфічністю мовного вираження і функціональними особливостями [2, с. 17]. Визначається вагомий внесок у дослідженні категорії модальності таких учених: Ш. Баллі, О. І. Беляєва, В. В. Виноградов, З. К. Долгополова, Л. С. Єрмолаєва, Г. О. Золотова, Ф. Р. Палмер, В. З. Панфілов тощо.

Актуальність теми розвідки обумовлена важливістю дослідження модальних дієслів, а саме: аналіз найуживаніших проблем у їх перекладі.